

«ITER» ESQUEMÁTICO Y FUENTES DE LAS OBLIGACIONES Y DERECHOS DE TODOS LOS FIELES EN EL CIC 83 Y EN EL CCEO

Daniel Cenalmor

Presentación

Ofrecemos en estas páginas los sucesivos esquemas que dieron origen a los cánones sobre las obligaciones y derechos de todos los fieles del nuevo Código latino (cc. 208-223) y del Código oriental (cc. 11-26). Al pie de cada texto y entre paréntesis se anotan también sus fuentes, cuando éstas se han mencionado. Todo ello lo hemos hecho con la esperanza de facilitar así el estudio científico de estas importantes normas canónicas.

En esta breve introducción nos limitaremos simplemente a dar algunos datos básicos sobre los diversos esquemas, a describir la simbología empleada, y a apuntar las referencias que hoy conocemos donde se explican algunas de las variaciones en los distintos textos.

Como es sabido, la mayor parte de los cánones que aquí se recogen proceden del proyecto de la *Lex Ecclesiae Fundamentalis* (LEF). Únicamente los dos párrafos del c. 209 del CIC 83 (c. 12

del CCEO), el segundo fragmento del c. 220 (c. 23 del CCEO) y el c. 222 § 2 (c. 25 § 2 del CCEO) tienen un origen diferente¹.

El *Textus prior* de la LEF (TP), de mayo de 1969, fue en realidad el tercer esquema formal de dicho proyecto. Pero los dos esquemas precedentes (*Prima quaedam adumbrata propositio Codicis Ecclesiae fundamentalis*, de junio de 1966, y *Lex Ecclesiae Fundamentalis. Altera quaedam adumbratio propositionis*, de marzo de 1967), tenían más bien un carácter de meros bosquejos y no han llegado aún a publicarse². En la redacción del *Textus prior* intervino por primera vez el Grupo especial de consultores «De Lege Ecclesiae Fundamentali», constituido en abril de 1967. En octubre de 1969 este esquema se envió, acompañado de una *Relatio* explicativa, a los Cardenales miembros de la Comisión Pontificia para la revisión del Código de Derecho Canónico, a la S. Congregación para la Doctrina de la Fe y a los miembros de la Comisión Teológica Internacional.

El *Textus emendatus* de la LEF (TE), de julio de 1970, fue elaborado por el Grupo especial teniendo en cuenta las enmiendas y respuestas de los organismos citados anteriormente. En febrero de 1971, este esquema se envió, junto con el esquema anterior y las correspondientes relaciones explicativas, a los Obispos de todo el mundo³. En la *Relatio super Schemate Legis Ecclesiae*

¹. Para un estudio más detallado sobre la LEF, remitimos a nuestra obra *La Ley Fundamental de la Iglesia. Historia y análisis de un proyecto legislativo*, Pamplona 1991. Sobre el origen de los cc. 209, 220 y 222 § 2 del CIC, así como sobre el contenido de los cc. 209-223 del CIC 83, hemos tratado con cierto detenimiento en VV.AA., *Comentario exegético al CIC* (en prensa).

². Del segundo de estos esquemas, no obstante, pueden encontrarse algunos fragmentos –aunque ninguno relativo a las normas de las que aquí nos ocupamos– en la *Relatio super priore schemate Legis Ecclesiae Fundamentalis*, publicado en VV.AA., *Legge e Vangelo. Discussione su una legge fondamentale per la Chiesa*, Brescia 1972, pp. 557-615.

³. Todo este material puede encontrarse en VV.AA.; *Legge e Vangelo...*, cit., pp. 483-657. REDACCIÓN IUS CANONICUM, *El proyecto de la Ley Fundamental de la Iglesia. Texto bilingüe y análisis crítico*, Pamplona 1971,

Fundamentalis emendato, incluida en ese material, se recogerían comentarios a las variaciones más significativas entre el TP y el TE.

El *Textus novus* (TN) –el nombre es nuestro– fue redactado por el Grupo especial cuando ya era de composición mixta, es decir, tras la incorporación a él de un buen número de consultores de la Comisión Pontificia para la revisión del Código de Derecho Canónico oriental, instituida a mediados de 1972. En la elaboración de este esquema, que se finalizó en febrero de 1976 y que cambiaría notablemente respecto al anterior, tuvieron un gran relieve las propuestas del Episcopado⁴. Por deseo de Pablo VI, el TN fue enviado a mediados de 1977 a los Padres Cardenales de ambas Comisiones, latina y oriental, para que hicieran sus observaciones al texto.

El *Schema Postremum* (SP) –el nombre también es nuestro– fue elaborado por un reducido número de consultores del Grupo especial presidido por el Card. Felici, y teniendo en cuenta las enmiendas formuladas por los Cardenales miembros de ambas Comisiones al TN⁵. Acabado de redactar en enero de 1980, este texto es el último de la LEF⁶.

recoge a su vez el *Textus emendatus* y su traducción al castellano (pp. 23-59); además, en esta última obra pueden encontrarse unos extensos comentarios del Prof. P. J. Viladrich a los cánones del TE sobre los derechos y obligaciones de los fieles (pp. 123-159).

⁴. De estas propuestas, naturalmente muy voluminosas en su conjunto, puede encontrarse un informe relativo a las enmiendas generales a todo el proyecto de la LEF en *Relatio. Universas contrahens animadversiones ad Schema Legis Ecclesiae fundamentalis ab Episcopis propositas* («Comunicaciones» 4 (1972), pp. 122-160), y un resumen del mismo en «Comunicaciones» 5 (1973), pp. 197-216.

⁵. Cfr. «Comunicaciones» 12 (1980), p. 25.

⁶. En «Comunicaciones» 12 (1980), pp. 29-47; 13 (1981), pp. 44-110, se recogen textualmente todos los cánones del TN, y una crónica de las enmiendas que se realizaron en éste, hasta la confección del SP. Sobre la base de ese material puede deducirse la nueva redacción, que en su día incluimos en nuestro trabajo *La Ley Fundamental...*, cit., pp. 469-502.

El *Appendix. Canones "Legis Ecclesiae Fundamentalibus" qui in Codicem Iuris Canonici insirendi sunt, si ipsa "Lex Ecclesiae Fundamentalibus" non promulgabitur* (AP), recoge, como su nombre indica, los cánones del SP de la LEF que deberían pasar al nuevo Código, en el caso de que la LEF no se promulgase. Dichos cánones habían sido seleccionados por la Comisión Pontificia para la revisión del CIC, y aparecían como apéndice en la «Relatio» que acompañaba al esquema del Código presentado a la Plenaria del 20-29 de octubre de 1981⁷. Entre ellos se encontraban todos los del artículo «De christifidelium officiis et iuribus fundamentalibus», cuyo texto había sido retocado a veces ligeramente⁸.

El *Schema novissimum* del CIC (Sch. 1982), que incluía ya los cánones del *Appendix*, las últimas enmiendas hechas por los Padres de la Comisión en octubre de 1981 y las necesarias correcciones de estilo, fue el que se entregó al Sumo Pontífice el 22.IV.1982. Como es sabido, este esquema fue revisado personalmente por el Papa en dos ocasiones, con la ayuda de algunos expertos, antes de su promulgación el 25.I.1983. A esas revisiones se deben presumiblemente las diferencias entre el Sch. 1982 y el nuevo Código latino (CIC 83).

El *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium* (CCEO), promulgado el 18.X.1990, en lo concerniente a los cánones sobre los derechos y obligaciones de todos los fieles, coincide esencialmente con el CIC 83; aunque aparte de la diferente ubicación de dichos cánones –que en el CCEO aparecen dentro de su primer Título–, existen algunos cambios de terminología y de estilo.

Los restantes esquemas que aparecen a lo largo de este trabajo –concretamente, en el *iter* de de los cc. 209, 220 y 222 § 2 del CIC– los hemos consignado sin hacer uso de abreviaturas. Y en esos lugares hemos aprovechado para hacer referencia, en nota a pie de

7. Cfr. J. HERRANZ, *Studi sulla nuova legislazione della Chiesa*, Milán 1990, p. 21, nota 26.

8. En «Communications» 16 (1984), pp. 91-99 puede consultarse este Apéndice.

página, a algunas páginas de «Communications» que puede ser de interés consultar.

Pasando a cuestiones de otro orden, en el *iter* esquemático que recogemos a continuación hemos agrupado el texto de los esquemas cuando entre ellos no existen variaciones en su texto ni en las fuentes (las fuentes sólo se mencionaron en el TP, en el TE, en el CIC 83 y en el CCEO). No obstante, hemos puesto siempre por separado los cánones tal y como se promulgaron en el CIC 83 y en el CCEO, aunque en ocasiones coincidieran con sus precedentes.

Para facilitar la comparación entre las diversas redacciones, nos hemos servido de una serie de artificios:

- los caracteres en negrita, indican adiciones de palabras (o también de números, en el caso de las fuentes) con respecto a la redacción inmediatamente anterior;
- los caracteres en cursiva indican cambios en las expresiones;
- el signo [-] indica la omisión de palabras (o números);
- el signo [~] indica el traslado de un término a otro lugar;
- y el signo [,] indica la omisión de una coma.

A veces no ha sido fácil escoger el modo más adecuado de hacer visible un cambio. Confiamos, no obstante, que esta simbología sea útil.

Para la confección del texto de los esquemas y cánones que aquí presentamos, hemos consultado, además de las fuentes hasta ahora mencionadas, las ediciones oficiales del CIC y del CCEO en que aparecen las fuentes de los cánones⁹. También hemos tratado de corregir las erratas de las diversas ediciones, habitualmente mínimas. Con todo ello confiamos aportar un material que sea de utilidad.

⁹. PONTIFICIA COMMISSIO AD CODICIS CANONES AUTHENTICE INTERPRETANDOS, *Codex Iuris Canonici. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Città del Vaticano 1989; PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS INTERPRETANDIS, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ionnis Pauli PP. II promulgato. Fontium annotatione auctus*, Città del Vaticano 1995.

ITER ESQUEMÁTICO Y FUENTES

c. 208

TP, c. 10

Etsi eorum quidam ex voluntate Christi ut doctores, misteriorum dispensatores et pastores pro aliis constituuntur, christifideles omnes, quippe qui ex divina dignatione fratres sint in Christo, ut fratres se gerant agnoscentes omnium fidelium aequalitatem quoad dignitatem et quoad actionem qua cuncti, unusquisque quidem secundum propriam conditionem, ad aedificationem Corporis Christi cooperantur; nec ulla viget inter eos inaequalitas ratione stirpis vel nationis, conditionis socialis vel sexus.

(Cf. LG, 32)

TE, c. 10

Etsi eorum quidam ex voluntate Christi ut doctores, misteriorum dispensatores et pastores pro aliis constituuntur, **inter** christifideles omnes, quippe qui ex divina dignatione fratres sint in Christo, [-] *vera viget aequalitas* quoad dignitatem et quoad actionem qua cuncti, unusquisque quidem secundum propriam conditionem, ad aedificationem Corporis Christi cooperantur (**cf. Eph. 4, 12**); nec ulla *adest* inter eos inaequalitas ratione stirpis vel nationis, conditionis socialis vel sexus (**cf. Gal. 3, 27-28**).

(Cf. LG, 32)

TN, c. 9

Etsi eorum quidam ex voluntate Christi ut doctores, misteriorum dispensatores et pastores pro aliis constituuntur, inter christifideles omnes, quippe qui [-] divina dignatione **fatres** sint in Christo, *vera viget aequalitas* quoad dignitatem et quoad actionem [-]

christifidelibus communem circa aedificationem Corporis Christi [-].

SP, c. 9

[–] Inter christifideles omnes, *ex eorum in Christo regeneratione*, vera viget aequalitas quoad dignitatem et quoad actionem [–] **qua cuncti, unusquisque quidem secundum propriam conditionem propriumque munus, ad** aedificationem Corporis Christi *cooperantur.*

AP, c. 9 — Sch. 1982, c. 208

Inter christifideles omnes, ex eorum **quidem** in Christo regeneratione, vera viget *quoad dignitatem et actionem aequalitas*, qua cuncti, *secundum propriam cuiusque condicionem et munus*, ad aedificationem Corporis Christi cooperantur.

CIC 83, c. 208

Inter christifideles omnes, ex eorum quidem in Christo regeneratione, vera viget quoad dignitatem et actionem aequalitas, qua cuncti, secundum propriam cuiusque condicionem et munus, ad aedificationem Corporis Christi cooperantur.

(Cf. LG, 32; **GS, 49, 61**)

CCEO, c. 11

Inter christifideles omnes [,] ex eorum quidem in Christo regeneratione [,] *viget vera circa* dignitatem et actionem aequalitas, qua cuncti [,] secundum *suam* cuiusque condicionem et munus [,] ad aedificationem Corporis Christi cooperantur.

(Cf. LG, 32 "*Unus*" et "*Si igitur*"; GS, 29, 49 "*Haec*", 61 "*Maior*"; SYN. EP., *Elapso oecumenico*, 22.X.1969, I, 2 "*Distinctio*" et "*Par igitur*")

c. 209 § 1

Schema canonum Libri II «De Populo Dei», 1977, c. 19 § 1

Baptismo irrevocabiliter in Ecclesia Christi incorporati cum sint, christifideles obligatione tenentur curandi ut, agendi ratione quoque, communionem semper servent cum eadem Ecclesia, his quidem in terris a successore Petri et Episcopis in eius communione gubernata.

*Schema canonum Libri II «De Populo Dei», 1977, c. 19 § 1,
mense octobri 1979 emendato¹⁰*

[–] Christifideles obligatione tenentur [–] ut, agendi ratione quoque, communionem semper servent cum [–] Ecclesia, [–] a *Successore* Petri et Episcopis in eius communione gubernata.

Sch. 1982, c. 209 § 1

Christifideles obligatione *adstringuntur*, sua quoque ipsorum agendi ratione, *ad* communionem semper *servandam* cum Ecclesia, a *Romano Pontifice* et Episcopis in *hierarchica communione cum eiusdem Ecclesiae capite et membris gubernata*.

CIC 83, c. 209 § 1

Christifideles obligatione *adstringuntur*, sua quoque ipsorum agendi ratione, *ad* communionem semper *servandam* cum Ecclesia [–].

(Cf. LG, 11-13, 23, 32; GS, 1; SYN. EP., *Elapso Oecumenico*, 22.X.1969)

CCEO, c. 12 § 1

Christifideles obligatione *tenentur* [,] sua *cuiusque* agendi ratione [,] *ad* communionem semper *servandam* cum Ecclesia.

(Cf. LG, 11 "*Indoles*", [–] 13 "*Ad novum*" et "*Ad hanc*" [–]; GS, 1; SYN. EP., *Elapso Oecumenico*, 22.X.1969, I, 2)

¹⁰. Cfr. «Communicationes» 12 (1980), pp. 80-81.

c. 209 § 2

Schema canonum Libri II «De Populo Dei», 1977, c. 19 § 2

Magna cum diligentia officia adimpleant quibus tenentur non tantum erga Ecclesiam Christi universam, sed etiam erga Ecclesiam particularem ad quam, secundum iuris praescripta, pertinent.

*Schema canonum Libri II «De Populo Dei», 1977, c. 19 § 2,
mense octobri 1979 emendato¹¹*

Magna cum diligentia *obligationes* adimpleant quibus tenentur erga Ecclesiam tum universam, tum particularem ad quam, secundum iuris praescripta, pertinent.

Sch. 1982, c. 209 § 2

Magna cum diligentia *officia* adimpleant, quibus tenentur erga Ecclesiam tum universam, tum particularem ad quam, secundum iuris praescripta, pertinent.

CIC 83, c. 209 § 2

Magna cum diligentia officia adimpleant, quibus tenentur erga Ecclesiam tum universam, tum particularem ad quam, secundum iuris praescripta, pertinent.

(Cf. LG, 30; AA, 10)

CCEO, c. 12 § 2

Magna cum diligentia *obligationes impleant*, quibus tenentur erga universam Ecclesiam et propriam Ecclesiam sui iuris.

(Cf. LG, 30; AA, 10)

c. 210

¹¹. Cfr. *ibid.*

TP, c. 11

Omnes christifideles in populo Dei congregati, quicumque sint, ad sanctam, pro propria quisque conditione, vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.

(Cf. LG, 32, 40, 41)

TE, c. 11

Omnes christifideles in populo Dei congregati, quicumque sint, ad sanctam, pro propria quisque conditione, vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.

(Cf. LG, 32, **33**, 40, 41)

TN, c. 10

Omnes christifideles in populo Dei congregati [-] ad sanctam, pro propria quisque *condicione*, vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.

SP, c. 10

Omnes christifideles in populo Dei congregati ad sanctam, *iuxta propriam cuiusque condicionem*, vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.

AP, c. 10

Omnes christifideles [-] ad sanctam, *secundum propriam condicionem*, vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.

Sch. 1982, c. 210

Omnes christifideles [~], secundum propriam condicionem, *ad sanctam* vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.

CIC 83, c. 210

Omnes christifideles, secundum propriam condicionem, ad sanctam vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.

(Cf. LG, 39-42; AA, 6)

CCEO, c. 13

Omnes christifideles [,] secundum *suam cuiusque* condicionem [,] ad sanctam vitam ducendam atque ad Ecclesiae incrementum eiusque iugem sanctificationem promovendam vires suas conferre debent.

(Cf. LG, 11 "Tot", 39-42; AA, 6)

c. 211

TP, c. 12 — TE, c. 12

Omnes christifideles officium habent et ius adlaborandi, pro sua quisque conditione, ut divinum salutis propositum ad universos homines omnium temporum et ubique terrarum magis magisque perveniat.

(Cf. LG, 33)

TN, c. 11 — SP, c. 11 — AP, c. 11

Omnes christifideles officium habent et ius adlaborandi [-] ut divinum salutis propositum ad universos homines omnium temporum et ubique terrarum magis magisque perveniat.

Sch. 1982, c. 211

Omnes christifideles officium habent et ius adlaborandi ut divinum salutis *nuntium* ad universos homines omnium temporum et ubique terrarum magis magisque perveniat.

CIC 83, c. 211

Omnes christifideles officium habent et ius adlaborandi ut divinum salutis nuntium ad universos homines omnium temporum *ac totius orbis* magis magisque perveniat.

(Cf. LG, 17; AG, 1, 2, 5, 35-37)

CCEO, c. 14

Omnes christifideles *ius et obligatione habent* adlaborandi, ut divinum salutis nuntium ad *omnes* homines omnium temporum ac totius orbis magis magisque perveniat.

(Cf. LG, [-] 33 "Omnibus"; AA, 3 "Omnibus"; AG, [-] 5, 35, 36 "Ut membra" [-])

c. 212 § 1

TP, c. 13 § 1

Quae sacri Pastores, utpote Christum repraesentantes, tanquam fidei magistri declarant aut tanquam Ecclesiae rectores statuunt, christifideles christiana oboedientia voluntaria et responsabili sectari tenentur, ad normam sacrorum canonum.

(Cf. LG, 37; PO, 9)

TE, c. 13 § 1

Quae sacri Pastores, utpote Christum repraesentantes, tanquam fidei magistri declarant aut tanquam Ecclesiae rectores statuunt, christifideles, **propriae responsabilitatis conscii**, christiana oboedientia [-] sectari tenentur, ad normam sacrorum canonum.

(Cf. LG, 37; PO, 9)

TN, c. 12 § 1 — SP, c. 12 § 1

Quae sacri Pastores, utpote Christum repraesentantes, tanquam fidei magistri declarant aut tanquam Ecclesiae rectores statuunt, christifideles, propriae responsabilitatis conscii, christiana oboedientia sectari tenentur [-].

AP, c. 12 § 1

Quae sacri Pastores, utpote Christum repraesentantes, *tamquam* fidei magistri declarant aut *tamquam* Ecclesiae rectores statuunt, christifideles, propriae responsabilitatis conscii, christiana oboedientia sectari tenentur.

Sch. 1982, c. 212 § 1

Quae sacri Pastores, utpote Christum repraesentantes, tanquam fidei magistri declarant aut tanquam Ecclesiae rectores statuunt, christifideles, propriae responsabilitatis conscii, christiana oboedientia *prosequi* tenentur.

CIC 83, c. 212 § 1

Quae sacri Pastores, utpote Christum repraesentantes, tanquam fidei magistri declarant aut tanquam Ecclesiae rectores statuunt, christifideles, propriae responsabilitatis conscii, christiana oboedientia *prosequi* tenentur.

(Cf. CIC 17, c. 1323; LG, 25, 37; PO, 9)

CCEO, c. 15 § 1

Quae *Ecclesiae* Pastores Christum repraesentantes [,] tanquam fidei magistri declarant aut tanquam Ecclesiae rectores statuunt, christifideles [,] propriae responsabilitatis conscii [,] christiana oboedientia *prosequi* tenentur.

(Cf. [-] LG, 37 "Laici", 25 "Inter"; PO, 9 "Novi")

c. 212 § 2

TP, c. 13 § 2 — TE, c. 13 § 2

Christifidelibus integrum est ut necessitates suas, praesertim spirituales, et optata sua sacris Pastoribus patefaciant.

(Cf. LG, 37)

TN, c. 12 § 2 — SP, c. 12 § 2 — AP, c. 12 § 2

Christifidelibus integrum est ut necessitates suas, praesertim spirituales, et optata sua *Ecclesiae* Pastoribus patefaciant.

Sch. 1982, c. 212 § 2

Christifidelibus integrum est, ut necessitates suas, praesertim spirituales, *suaque optata* Ecclesiae Pastoribus patefaciant.

CIC 83, c. 212 § 2

Christifidelibus integrum est, ut necessitates suas, praesertim spirituales, *suaque optata* Ecclesiae Pastoribus patefaciant.

(Cf. CIC 17, c. 682; IM, 8; LG, 37; AA, 6; PO, 9; GS, 92)

CCEO, c. 15 § 2

Christifidelibus integrum est, ut necessitates suas, praesertim spirituales, *suaque optata* Ecclesiae Pastoribus patefaciant.

(Cf. [-] LG, 37 "Laici"; [-] PO, 9 "Presbyteros" [-])

c. 212 § 3

TP, c. 13 § 3

Pro scientia, competentia et praestantia, quibus pollent, ipsis est ius, immo et aliquando officium, ut sententiam suam de his quae ad bonum Ecclesiae pertinent sacris Pastoribus manifestent, immo, salva

fidei integritate et attentis communi utilitate personarumque dignitate, christifidelibus notam faciant; id vero praestent adhibitibus, ubi casus ferat, institutis ad hoc ab Ecclesia stabilitis, in veracitate semper et prudentia atque servata reverentia sacris Pastoribus docentibus et regentibus debita.

(Cf. LG, 37)

TE, c. 13 § 3

Pro scientia, competentia et praestantia, quibus pollent, ipsis est ius, immo et aliquando officium, ut sententiam suam de his quae ad bonum Ecclesiae pertinent sacris Pastoribus manifestent, *atque*, salva fidei integritate et attentis communi utilitate personarumque dignitate, christifidelibus notam faciant; id vero praestent adhibitibus, ubi casus ferat, institutis ad hoc ab Ecclesia stabilitis, in veracitate semper et prudentia atque servata reverentia sacris Pastoribus docentibus et regentibus debita.

(Cf. LG, 37)

TN, c. 12 § 3

Pro scientia, competentia et praestantia [,] quibus pollent, ipsis est ius, immo et aliquando officium, ut sententiam suam de his quae ad bonum Ecclesiae pertinent sacris Pastoribus manifestent [,] atque, salva fidei integritate et attentis communi utilitate *necnon personae* dignitate, christifidelibus notam faciant [-].

SP, c. 12 § 3

Pro scientia, competentia et praestantia quibus pollent, ipsis *ius est*, immo et aliquando officium, ut sententiam suam de his quae ad bonum Ecclesiae pertinent sacris Pastoribus manifestent atque, salva fidei **morumque** integritate et attentis communi utilitate *necnon personarum* dignitate, christifidelibus notam faciant.

AP, c. 12 § 3

Pro scientia, competentia et praestantia quibus pollent, ipsis ius est, immo et aliquando officium, ut sententiam suam de his quae ad bonum Ecclesiae pertinent sacris Pastoribus manifestent atque, salva fidei morumque integritate *attentisque* communi utilitate et personarum dignitate, christifidelibus notam faciant.

Sch. 1982, c. 212 § 2

Pro scientia, competentia et praestantia quibus pollent, ipsis ius est, immo et aliquando officium, ut sententiam suam de his quae ad bonum Ecclesiae pertinent sacris Pastoribus manifestent *eamque*, salva fidei morumque integritate **ac reverentia erga Pastores**, attentisque communi utilitate et personarum dignitate, christifidelibus notam faciant.

CIC 83, c. 212 § 3

Pro scientia, competentia et praestantia quibus pollent, ipsis ius est, immo et aliquando officium, ut sententiam suam de his quae ad bonum Ecclesiae pertinent sacris Pastoribus manifestent *eamque*, salva fidei morumque integritate ac reverentia erga Pastores, attentisque communi utilitate et personarum dignitate, **ceteris** christifidelibus notam faciant.

(Cf. **IM, 8**; **LG, 37**; **AA, 6**; **PO, 9**; **GS, 92**)

CCEO, c. 15 § 3

Pro scientia, competentia et praestantia, quibus pollent, ipsis ius est, immo et aliquando *obligatio*, ut sententiam suam de his, quae ad bonum Ecclesiae pertinent, *Ecclesiae* Pastoribus manifestent *eamque*, salva *integritate fidei et morum* ac reverentia erga **eosdem** Pastores [,] attentisque *utilitate communi* et personarum dignitate, ceteris christifidelibus notam faciant.

(Cf. **LG, 37** "*Laici*"; **IM, 8**; **AA, 6** "*Cum*"; **PO, 9** "*Presbyteros*"; **GS, 92** "*Quod*")

c. 213

TP, c. 14 — TE, c. 14

Ius est christifidelibus ut ex spiritualibus Ecclesiae bonis, verbi Dei praesertim et sacramentorum, adiumenta a sacris Pastoribus accipiant, ad normam sacrorum canonum.

(Cf. LG, 37)

TN, c. 13 — SP, c. 13 — AP, c. 13

Ius est christifidelibus ut ex spiritualibus Ecclesiae bonis, verbi Dei praesertim et sacramentorum, adiumenta a sacris Pastoribus accipiant [-].

Sch 1982, c. 213

Ius est christifidelibus ut ex spiritualibus Ecclesiae bonis, praesertim ex verbo Dei et sacramentis, adiumenta a sacris Pastoribus accipiant.

CIC 83, c. 213

Ius est christifidelibus ut ex spiritualibus Ecclesiae bonis, praesertim ex verbo Dei et sacramentis, adiumenta a sacris Pastoribus accipiant.

(Cf. CIC 17, c. 682; SC, 19; LG, 37; PO, 9)

CCEO, c. 16

Ius est christifidelibus, ut ex spiritualibus Ecclesiae bonis, praesertim ex verbo Dei et sacramentis, adiumenta ab Ecclesiae Pastoribus accipiant.

(Cf. [-] LG, 37 "Laici"; [-] PÍO XII, M.p. *Cleri sanctitati*, 2.VI.1957, c. 527)

c. 214

TP, c. 15

Ius est christifidelibus ut cultum Deo persolvant iuxta praescripta proprii sui Ritus a legitimis Ecclesiae Pastoribus adprobati, utque

propriam vitae spiritualis formam sequantur, doctrinae quidem Ecclesiae conformem.

(Cf. SC, 3; GS, 26; DH, 2)

TE, c. 15

Ius est christifidelibus ut cultum Deo persolvant iuxta praescripta proprii sui *ritus* a legitimis Ecclesiae Pastoribus adprobati, utque propriam vitae spiritualis formam sequantur, doctrinae quidem Ecclesiae conformem.

(Cf. SC, 3; GS, 26; DH, 2)

TN, c. 14

Ius est christifidelibus ut cultum Deo persolvant iuxta praescripta proprii [-] ritus a legitimis Ecclesiae Pastoribus adprobati, utque propriam vitae spiritualis formam sequantur, doctrinae quidem Ecclesiae conformem.

SP, c. 14 — AP, c. 14

Ius est christifidelibus ut cultum Deo persolvant iuxta praescripta proprii ritus a legitimis Ecclesiae Pastoribus adprobati, utque propriam vitae spiritualis formam sequantur, doctrinae quidem Ecclesiae *consentaneam*.

Sch. 1982, c. 214

Ius est christifidelibus, ut cultum Deo persolvant iuxta praescripta proprii ritus a legitimis Ecclesiae Pastoribus *approbati*, utque propriam vitae spiritualis formam sequantur, doctrinae quidem Ecclesiae consentaneam.

CIC 83, c. 214

Ius est christifidelibus, ut cultum Deo persolvant iuxta praescripta proprii ritus a legitimis Ecclesiae Pastoribus *approbati*, utque propriam vitae spiritualis formam sequantur, doctrinae quidem Ecclesiae consentaneam.

(Cf. SC, 3; [-] OE, 2, 3, 5)

CCEO, c. 17

Ius est christifidelibus, ut cultum *divinum* persolvant *secundum* praescripta *propriae Ecclesiae sui iuris* [,] utque propriam vitae spiritualis formam sequantur [,] doctrinae quidem Ecclesiae consentaneam.

(Cf. SC, 4; OE, 2, 3, 5)

c. 215

TP, c. 17 — TE, c. 16

Integrum est christifidelibus, sive clericis sive laicis, ut debita cum competenti auctoritate ecclesiastica relatione servata, libere condant atque moderentur consociationes ad eos fines religionis vel pietatis prosequendos, quorum persecutio non uni Ecclesiae auctoritati natura sua reservatur, utque conventus habeant ad eosdem fines in communi prosequendos; quae privatae associationes, sicut et conventus, vigilantiae auctoritatis ecclesiasticae competentis eiusque regimini, non secus ac singuli christifideles, subiiciuntur.

(Cf. AA, 19; PO, 8)

TN, c. 15

Integrum est christifidelibus, sive clericis sive laicis, ut [-] libere condant atque moderentur consociationes, *quibus fines prosequuntur religionis vel pietatis*, quorum *prosecutio* non uni Ecclesiae auctoritati natura sua reservatur, **quibusve vocationem christianam in mundo fovendam intendunt**, utque conventus habeant ad eosdem fines in communi prosequendos [-].

SP, c. 15

Integrum est christifidelibus, sive clericis sive laicis, ut libere condant atque moderentur consociationes, quibus fines prosequuntur *caritatis* vel pietatis, quorum prosecutio non uni Ecclesiae auctoritati natura sua reservatur, quibusve vocationem christianam in mundo fovendam intendunt, utque conventus habeant ad eosdem fines in communi persequendos¹².

AP, c. 15

Integrum est christifidelibus [-] ut libere condant atque moderentur consociationes *ad fines caritatis* vel pietatis, quorum prosecutio non uni Ecclesiae auctoritati natura sua reservatur, *vel ad* vocationem christianam in mundo fovendam [-], utque conventus habeant ad eosdem fines in communi persequendos.

Sch 1982, c. 215

Integrum est christifidelibus, ut libere condant atque moderentur consociationes ad fines caritatis vel pietatis, quorum prosecutio non uni Ecclesiae auctoritati natura sua reservatur, vel ad vocationem christianam in mundo fovendam, utque conventus habeant ad eosdem fines in communi persequendos.

CIC 83, c. 215

Integrum est christifidelibus, ut libere condant atque moderentur consociationes ad fines caritatis vel pietatis, [-] *aut* ad vocationem christianam in mundo fovendam, utque conventus habeant ad eosdem fines in communi persequendos.

(Cf. CIC 17, c. 685; PÍO. XI, Enc. *Quadragesimo anno*, 15.V.1931 (AAS 23 (1931), pp. 177-178); JUAN XXIII, Enc. *Pacem in terris*, 11.IV. 1963 (AAS 55 (1963), p. 263); AA, 18-21; PO, 8; GS, 68)

¹². Por «Communicationes» 12 (1980), p. 39, no es fácil deducir la redacción final de este canon; pero, a juzgar por lo que allí se relata, el resultado debió de ser muy similar al que aquí apuntamos.

CCEO, c. 18

Integrum est christifidelibus, ut libere condant atque moderentur consociationes ad fines caritatis vel pietatis [,] aut ad vocationem christianam in mundo fovendam [,] utque conventus habeant ad eosdem fines in communi persequendos.

(Cf. [-] Pío. XI, Enc. *Quadragesimo anno*, 15.V.1931, I ab "Maxima igitur..."; Pío XII, M.p. *Cleri sanctitati*, 2.VI.1957, c. 531; JUAN XXIII, Enc. *Pacem in terris*, 11.IV.1963, I "Ex eo autem"; AA, 18-21; PO, 8 "Spiritu"; GS, 68 "Inter")

c. 216

TP, c. 18

Christifideles cuncti, quippe qui, unusquisque secundum proprium statum et propriam conditionem, in Ecclesiae missione participant, ius habent ut, propriis etiam inceptis, apostolicam actionem promoveant vel sustineant, debita ad normam sacrorum canonum cum sacris Pastoribus relatione servata.

TE, c. 17

Christifideles cuncti, quippe qui, unusquisque secundum proprium statum et propriam conditionem, in Ecclesiae missione participant, ius habent ut, propriis etiam inceptis, apostolicam actionem promoveant vel sustineant, debita ad normam sacrorum canonum cum sacris Pastoribus relatione servata.

(Cf. LG, 33; AA, 24)

TN, c. 16

Christifideles cuncti, quippe qui [-] in Ecclesiae missione participant, ius habent ut [,] propriis etiam inceptis, *unusquisque secundum proprium statum et propriam condicionem*, apostolicam actionem promoveant vel sustineant [-]; **nullum autem inceptum**

nomen catholicum sibi vindicet, nisi consensus accesserit legitimae auctoritatis ecclesiasticae.

SP, c. 16 — AP, c. 16

Christifideles cuncti, quippe qui in Ecclesiae missione participant, ius habent ut propriis etiam inceptis, unusquisque secundum proprium statum et propriam condicionem, apostolicam actionem promoveant vel sustineant; nullum *tamen* inceptum nomen catholicum sibi vindicet, nisi consensus accesserit *competentis* auctoritatis ecclesiasticae.

Sch. 1982, c. 216

Christifideles cuncti, quippe qui *Ecclesiae missionem* participant, ius habent ut propriis *quoque* inceptis, *secundum suum quisque statum et condicionem*, apostolicam actionem promoveant vel sustineant; nullum tamen inceptum nomen catholicum sibi vindicet, nisi consensus accesserit *competentis* auctoritatis ecclesiasticae.

CIC 83, c. 216

Christifideles cuncti, quippe qui Ecclesiae missionem participant, ius habent ut propriis quoque inceptis, secundum suum quisque statum et condicionem, apostolicam actionem promoveant vel sustineant; nullum tamen inceptum nomen catholicum sibi vindicet, nisi consensus accesserit *competentis* auctoritatis ecclesiasticae.

(Cf. LG, 37; AA, 24, **25**; PO, 9)

CCEO, c. 19

Christifideles cuncti, quippe qui Ecclesiae missionem participant, ius habent, ut propriis [-] inceptis *apostolicam actionem promoveant vel sustineant secundum suum cuiusque statum et condicionem*; nullum tamen inceptum nomen catholicum sibi vindicet, nisi consensus *accessit auctoritatis competentis* ecclesiasticae.

(Cf. AA, 24 "*Plurima*", 25 "*Prae*"; LG, 37 "*Sacri*"; PO, 9 "*Presbyteros*")

c. 217

TP, c. 24 § 1 — TE, c. 24 § 1

Christifideles, quippe qui baptisate ad vitam doctrinae evangelicae congruentem ducendam destinentur, ius habent ad educationem christianam, qua ad maturitatem humanae personae prosequendam atque simul ad mysterium salutis cognoscendum et vivendum rite instruuntur.

TN, c. 17 § 1

Christifideles, quippe qui *baptismo* ad vitam doctrinae evangelicae congruentem ducendam destinentur, ius habent ad educationem christianam, qua ad maturitatem humanae personae prosequendam atque simul ad mysterium salutis cognoscendum et vivendum rite instruuntur.

SP, c. 17 § 1 — AP, c. 17 § 1 — Sch. 1982, c. 217 § 1

Christifideles, quippe qui baptismo ad vitam doctrinae evangelicae congruentem ducendam *vocentur*, ius habent ad educationem christianam, qua ad maturitatem humanae personae prosequendam atque simul ad mysterium salutis cognoscendum et vivendum rite instruuntur.

CIC 83, c. 217

Christifideles, quippe qui baptismo ad vitam doctrinae evangelicae congruentem ducendam *vocentur*, ius habent ad educationem christianam, qua ad maturitatem humanae personae prosequendam atque simul ad mysterium salutis cognoscendum et vivendum rite instruuntur.

(Cf. CIC 17, c. 1372 § 1; GE, 2)

CCEO, c. 20

Christifideles, quippe qui baptismo ad vitam doctrinae evangelicae congruentem ducendam vocentur, ius habent ad educationem christianam, qua ad maturitatem humanae personae prosequendam atque simul ad mysterium salutis cognoscendum et vivendum rite instruantur.

(Cf. [-] GE, 2)

c. 218

TP, c. 19 — TE, c. 18

Ius est singulis christifidelibus, ut in disciplinis sacris institutionem, ad normam iuris, persequantur; iisdem disciplinis incumbentes, iusta libertate fruuntur inquirendi, necnon mentem suam prudenter aperiendi in iis in quibus peritia gaudent, servata quidem semper debita reverentia et oboedientia erga Ecclesiae magisterium.

(Cf. GS, 62)

TN, c. 18 — SP, c. 18

[-] *Qui* disciplinis sacris [-] *incumbunt* iusta libertate fruuntur inquirendi [,] necnon mentem suam prudenter aperiendi in iis in quibus peritia gaudent, *servato* quidem [-] *debito* erga Ecclesiae magisterium *obsequio*.

AP, c. 18 — Sch 1982, c. 218

Qui disciplinis sacris incumbunt iusta libertate fruuntur inquirendi necnon mentem suam prudenter aperiendi in iis in quibus peritia gaudent, servato [-] debito erga Ecclesiae magisterium obsequio.

CIC 83, c. 218

Qui disciplinis sacris incumbunt iusta libertate fruuntur inquirendi necnon mentem suam prudenter [-] in iis *aperiendi*, in quibus peritia gaudent, servato debito erga Ecclesiae magisterium obsequio.

(Cf. GE, 10; GS, 62; JUAN PABLO II, Const. Ap. *Sapientia christiana*, art. 39)

CCEO, c. 21

Qui in *scientias sacras* incumbunt, iusta libertate fruuntur inquirendi necnon mentem suam prudenter in *eis* aperiendi, in quibus *peritiam habent*, servato debito erga *magisterium Ecclesiae* obsequio.

(Cf. GS, 59 "*Sacra*", 62; GE, 10 "*Altioris*"; JUAN PABLO II, Const. Ap. *Sapientia christiana*, 15.IV.1979, art. 39)

c. 219

TP, c. 22 — TE, c. 22

Christifideles omnes iure gaudent ut, a quacumque coactione immunes, statum vitae libere eligant.

(Cf. JUAN XXIII, Enc. *Pacem in terris*, 11.IV.1963 (AAS 55 (1963), p. 261); GS, 26, 29, 52)

TN, c. 19

Christifideles omnes iure gaudent ut [,] a quacumque coactione **sint** immunes *in statu vitae ad normam iuris eligendo*.

SP, c. 19 — AP, c. 19 — Sch. 1982, c. 219

Christifideles omnes iure gaudent ut a quacumque coactione sint immunes in statu vitae [-] eligendo.

CIC 83, c. 219

Christifideles omnes iure gaudent ut a quacumque coactione sint immunes in statu vitae eligendo.

(Cf. CIC 17, cc. 214, 542, 1°, 971, 1087 §§ 1-2, 2352; JUAN XXIII, Enc. *Pacem in terris*, 11.IV.1963 (AAS 55 (1963), p. 261); GS, 26, 29, 52)

CCEO, c. 22

Christifideles omnes *ius habent*, ut a quacumque coactione sint immunes in statu vitae eligendo.

(Cf. [-] JUAN XXIII, Enc. *Pacem in terris*, 11.IV.1963, I "Insuper"; GS, 26 "Simul", 29 "Sane", 52 "Familiae"; BENEDICTO XIV, Instr. *Eo quamvis tempore*, 4.V.1745, § 21; ID., Enc. *Anno vertente*, 19.VI.1750, § 7; S.C. DE PROPAGANDA FIDE, (C.P.), 29.IV.1754; S.C. SANCTI OFFICII, Instr. (ad Ep. Rituum Orient.), a. 1883, tit. VI, art. 3; PÍO XII, M.p. *Crebrae allatae sunt*, 2.II.1949, c. 78 § 1; ID., M.p. *Postquam Apostolicis Litteris*, 9.II.1952, c. 74 § 1 4°; ID., M.p. *Cleri sanctitati*, 2.VI.1957, c. 158; * SYN. ZAMOSTEN. RUTHENORUM, a. 1720, tit. III, § 8 "Si nullum" et "Cum autem"; SYN. LIBANEN. MARONITARUM, a. 1736, pars II, cap. XI, 8, VIII; pars IV, cap. II, 21, XVII; SYN. PROV. ALBA-IULIEN. ET FAGARASIEN. RUMENORUM, a. 1872, tit. V, cap. VIII, I, d); ID., a. 1882, tit. IV, sect. I, cap. II, § 5, b); SYN. SCIERFEN. SYRORUM, a. 1888, cap. V, art. XV, § 8, 3; SYN. ALEXANDRIN. COPTORUM, a. 1898, sect. II, cap. III, art. VIII, § 5, 4, IV; SYN. ARMEN., a. 1911, 569.

c. 220

TP, c. 23 — TE, c. 23

Christifidelibus ius est ut bona fama qua gaudent ab omnibus in honore habeatur; quapropter nemini licet illegitime eandem laedere.

(Cf. JUAN XXIII, Enc. *Pacem in terris*, 11.IV.1963 (AAS 55 (1963), p. 260); UR, 12; GS, 26)

TN, c. 20 — SP, c. 20 — AP, c. 20

[-] Nemini licet *bonam famam qua quis gaudet* illegitime [-] laedere.

Sch. 1982, c. 220

Nemini licet bonam famam, qua quis gaudet, illegitime laedere.

CIC 83, c. 220

Nemini licet bonam famam, qua quis gaudet, illegitime laedere, **nec ius cuiusque personae ad propriam intimitatem tuendam**

violare¹³.

(Cf. **CIC 17, c. 2355**; JUAN XXIII, Enc. *Pacem in terris*, 11.IV.1963 (AAS 55 (1963), p. 260); UR, 12; GS, 26, 27)

CCEO, c. 23

Nemini licet bonam famam, qua quis gaudet, illegitime laedere [,] nec ius *ullius* personae ad propriam intimitatem tuendam violare.

(Cf. [-]; GS, 26 "*Simul*", [-]; JUAN XXIII, Enc. *Pacem in terris*, 11.IV. 1963, I "*Homo*")

c. 221 § 1

TP, c. 21 § 1 — TE, c. 20 § 1

Christifidelibus competit ut iura quibus in Ecclesia gaudent legitime defendant in foro ecclesiastico, et quidem via iudiciali necnon, in casibus iure definitis, via administrativa, ad normam sacrorum canonum.

TN, c. 22 § 1

Christifidelibus competit ut iura quibus in Ecclesia gaudent legitime **vindicent atque** defendant in foro **competenti** ecclesiastico, et quidem via iudiciali necnon, in casibus iure definitis, via administrativa, ad normam *iuris*.

SP, c. 22 § 1 — AP, c. 22 § 1

¹³. Esta última adición puede estar inspirada en el *Schema canonum Libri II «De Populo Dei», 1977, c. 33: «Christifideles officium et ius habent servandi secretum commercii epistolaris aliusve personalis indolis»*. Según «*Communicationes*» 12 (1980), p. 86, el Grupo de estudio de consultores del esquema «De Populo Dei», en la sesión del 19.X.1979, había acordado suprimir esta prescripción por unanimidad.

Christifidelibus competit ut iura quibus in Ecclesia gaudent legitime vindicent atque defendant in foro competenti ecclesiastico [-] ad normam iuris.

Sch. 1982, c. 221 § 1

Christifidelibus competit ut iura, quibus in Ecclesia gaudent, legitime vindicent atque defendant in foro competenti ecclesiastico ad normam iuris.

CIC 83, c. 221 § 1

Christifidelibus competit ut iura, quibus in Ecclesia gaudent, legitime vindicent atque defendant in foro competenti ecclesiastico ad normam iuris.

(Cf. **CIC 17, c. 1646**)

CCEO, c. 24 § 1

Christifidelibus competit, ut iura, *quae* in Ecclesia *habent*, legitime vindicent atque defendant in foro competenti ecclesiastico ad normam iuris.

(Cf. [-] **PfO XII, M.p. Sollicitudinem Nostram, 6.I.1950, c. 161**)

c. 221 § 2

TP, c. 21 § 2 — TE, c. 20 § 2

Christifidelibus ius est quoque ut, si ad iudicium ab auctoritate ecclesiastica vocentur, iudicentur servatis iuris praescriptis, cum aequitate applicandis.

TN, c. 22 § 2 — SP, c. 22 § 2 — AP, c. 22 § 2

Christifidelibus ius est quoque ut, si ad iudicium ab auctoritate *competenti* vocentur, iudicentur servatis iuris praescriptis, cum aequitate applicandis.

Sch. 1982, c. 221 § 2

Christifidelibus ius [-] quoque *est* ut, si ad iudicium ab auctoritate *competenti* vocentur, iudicentur servatis iuris praescriptis, cum aequitate applicandis.

CIC 83, c. 221 § 2

Christifidelibus ius quoque est ut, si ad iudicium ab auctoritate *competenti* vocentur, iudicentur servatis iuris praescriptis, cum aequitate applicandis.

(Cf. **CIC 17, c. 2214 § 2**)

CCEO, c. 24 § 2

Christifidelibus ius quoque est, ut, si ad iudicium ab auctoritate *competenti* *vocantur*, iudicentur servatis iuris praescriptis [,] cum aequitate applicandis.

([-])

c. 221 § 3

TE, c. 21

Nemo puniri potest nisi in casibus ipsa lege definitis atque modo ab eadem determinato¹⁴.

TN, c. 21 — SP, c. 21

¹⁴. Esta prescripción no aparecía aún en el *Textus prior*.

Christifidelibus ius est ut poenis canonicis non plectantur, nisi ad normam legis.

AP, c. 21 — Sch. 1982, c. 221 § 3

Christifidelibus ius est *ne* poenis canonicis [–] nisi ad normam legis *plectantur*.

CIC 83, c. 221 § 3

Christifidelibus ius est, ne poenis canonicis nisi ad normam legis *plectantur*.

(Cf. **CIC 17, cc. 2195, 2222**)

CCEO, c. 24 § 3

Christifidelibus ius est, ne poenis canonicis nisi ad normam legis *puniantur*.

([–])

c. 222 § 1

TP, c. 16

Christifideles obligatione tenentur necessitatibus subveniendi Ecclesiae, ut eidem praesto sint quae ad cultum divinum, ad opera apostolica et ad honestam ministrorum sustentationem necessaria sunt media.

(Cf. PO, 20; CD, 30 § 2; CIC 17, c. 1496)

TE, c. 25

Christifideles obligatione tenentur necessitatibus subveniendi Ecclesiae, ut eidem praesto sint quae ad cultum divinum, ad opera apostolica et ad honestam ministrorum sustentationem necessaria sunt media.

(Cf. PO, 20; [–] CIC 17, c. 1496)

TN, c. 23 — SP, c. 23

Christifideles obligatione tenentur necessitatibus subveniendi Ecclesiae, ut eidem praesto sint quae ad cultum divinum, ad opera apostolica **et caritatis** et ad honestam ministrorum sustentationem necessaria sunt media.

AP, c. 23

Christifideles obligatione tenentur necessitatibus subveniendi Ecclesiae, ut eidem praesto sint quae ad cultum divinum, ad opera apostolica et caritatis et ad honestam ministrorum sustentationem necessaria sunt [-].

Sch. 1982, c. 222

Christifideles obligatione tenentur necessitatibus subveniendi Ecclesiae, ut eidem praesto sint quae ad cultum divinum, ad opera apostolica et caritatis *atque* ad honestam ministrorum sustentationem necessaria sunt.

CIC 83, c. 222 § 1

Christifideles obligatione tenentur necessitatibus subveniendi Ecclesiae, ut eidem praesto sint quae ad cultum divinum, ad opera *apostolatus* et caritatis atque ad honestam ministrorum sustentationem necessaria sunt.

(Cf. CIC 17, c. 1496; AA 21; AG, 36; PO, 20, 21; PABLO VI, Ex. Ap. *Nobis in animo*, 25.III.1974 (AAS 66 (1974), p. 185)).

CCEO, c. 25 § 1

Christifideles obligatione tenentur necessitatibus subveniendi Ecclesiae, ut eidem praesto sint, quae **ad fines ei proprios praesertim** ad cultum divinum, ad opera apostolatus et caritatis atque ad *congruam* ministrorum sustentationem necessaria sunt.

(Cf. [-] PO, 20 "*Servitio*", 21; AG, 36; PÍO XII, M.p. *Postquam Apostolicis Litteris*, 9.II.1952, c. 233; PABLO VI, Ex. Ap. *Nobis in animo*, 25.III.1974, "*Quapropter*".

c. 222 § 2

Schema canonum Libri II «De Populo Dei», 1977, c. 38

Omnes christifideles, doctrina Ecclesiae in re sociali innixi, iustitiam inter homines populosque promoveant, atque operibus pietatis et caritatis christianae auxilium praestent, praesertim quibus efficax praebetur adiumentum iis qui in necessitate versantur¹⁵.

CIC 83, c. 222 § 2

Obligatione quoque tenentur iustitiam socialem promovendi necnon, praecepti Domini memores, ex propriis redditibus pauperibus subveniendi.

(Cf. AA, 8; DH, 1, 6, 14; GS, 26, 29, 42, 65, 68, 69, 72, 75, 88)

CCEO, c. 25 § 2

Obligatione quoque tenentur iustitiam socialem promovendi necnon [~] ex propriis redditibus pauperibus subveniendi *praecepti Domini memores.*

(Cf. AA, 8; DH, 1, 6, 14; GS, 26, 29, 42 "Missio", 65 "Meminerint", 68, 69, 72, 75, 88)

c. 223 § 1

TP, c. 20 a — TE, c. 19 a

In usu suorum iurium christifideles observent oportet principium responsabilitatis personalis et socialis: in iuribus suis exercendis tum singuli tum in consociationibus adunati rationem habere debent boni Ecclesiae communis necnon iurium aliorum atque suorum erga alios officiorum; (...).

(Cf. DH, 7)

¹⁵. En la sesión del 20.X.1979, el Grupo de estudio de consultores del esquema «De Populo Dei» había acordado suprimir este canon, argumentando que la norma estaba sustancialmente contenida en la LEF (cf. «Communications» 12 (1980), p. 91).

TN, c. 24 § 1

In usu suorum iurium christifideles observent oportet principium responsabilitatis personalis et socialis; in iuribus suis exercendis tum singuli tum in consociationibus adunati rationem habere debent boni *communis Ecclesiae* necnon iurium aliorum atque suorum erga alios officiorum.

SP, c. 24 § 1 — AP, c. 24 § 1 — Sch. 1982, c. 223 § 1

[–] In iuribus suis exercendis **christifideles** tum singuli tum in consociationibus adunati rationem habere debent boni *communis Ecclesiae* necnon iurium aliorum atque suorum erga alios officiorum.

CIC 83, c. 223 § 1

In iuribus suis exercendis christifideles tum singuli tum in consociationibus adunati rationem habere debent boni *communis Ecclesiae* necnon iurium aliorum atque suorum erga alios officiorum.

([–])

CCEO, c. 26 § 1

In iuribus suis exercendis christifideles *et* singuli *et* in consociationibus adunati rationem habere debent boni *communis Ecclesiae* necnon iurium aliorum atque *suarum* erga alios *obligationum*.

c. 223 § 2

TP, c. 20 b — TE, c. 19 b

(...); ecclesiasticae auctoritati competit intuitu boni communis exercitium iurium quae christifidelibus sunt propria moderari vel etiam legibus irritantibus et inhabilitantibus restringere.

(Cf. DH, 7)

TN, c. 24 § 2 — SP, c. 24 § 2 — AP, c. 24 § 2

Ecclesiasticae auctoritati competit intuitu boni communis exercitium iurium quae christifidelibus sunt propria moderari vel [–] legibus irritantibus et inhabilitantibus restringere.

Sch. 1982, c. 223 § 2

Ecclesiasticae auctoritati competit, intuitu boni communis, exercitium, iurium quae christifidelibus sunt propria, moderari vel legibus irritantibus et inhabilitantibus restringere.

CIC 83, c. 223 § 2

Ecclesiasticae auctoritati competit, intuitu boni communis, exercitium [,] iurium, quae christifidelibus sunt propria, moderari [–].

([–])

CCEO, c. 26 § 2

Auctoritati ecclesiasticae competit [,] intuitu boni communis [,] exercitium iurium, quae christifidelibus sunt propria, moderari.